

Bachs tjänst. Icke minst Schweitzers energiska arbete i fråga om att rädda och förnya orgelklangen kan det sägas att det stått i Bachs tjänst.

Tyvärr kan det knappast sägas att den tyske introduktören gjort Schweitzer en tjänst. Man kan falla i förundran över åtskilligt, t. ex. inför karaktäristiken av Schweitzers religiositet (s. 18): »Den är etisk handlingsmystik i förening med en metafysisk agnosticism». I varje fall kan detta knappast ligga i linje med Schweitzers egna ord (s. 106), där han skildrar huru han lärde sig att »eftersträva ett klart och enkelt uttryckssätt även när jag skrev på tyska.»

A. Adell.

Ragnar Stenberg, Kyrka och Kyrkoskrud. Diakonistyrelsen 1950. Kr. 17: 50.

Begreppen kyrka och kyrkoskrud är här fattade som i Laurentius Petris kyrkoordning. Författaren redogör för kyrkobyggnadens och inventariernas historia från äldsta tider till våra dagar. Därvid får det svenska materialet givetvis en framträdande plats. Framställningen är lättläst och enkel och boken måste anses fylla en stor uppgift. Anmälaren hade dock väntat, att framställning skulle ha utgått från kyrkans tro och lära på ett mera direkt sätt. Kyrkobyggnadskonsten är t. ex. återgiven ungefär som vi brukar få den till livs i konsthistoriska handböcker. Den i lit-

teraturförteckningen omnämnda Lützel, Die christliche Kunst des Abendlandes, hade kunnat ge idéer om åtskilligt i detta sammanhang. Den textila kyrkokonsten har fått en relativt blygsam plats i förhållande till ett kapitel om måleriet, som egendomligt nog inte får sin motsvarighet i ett kapitel om svensk kyrkoskulptur. Eljest har anmälaren endast detalj-anmärkningar att komma med och av dessa bör exempelvis uppgiften att man inte prytt altaret med blommor under medeltiden korrigeras — det finns en notis i biskop Hans Brasks instruktion för kapelljäknen, som visar detta. Albertus Pictors attributionerna av textilier är hittills givetvis endast attributioner. I framställningen av kyrklig målar Konst har Hjortzberg fått en framträdande plats. Men en utsprungligt skapande begåvning, Thor Fagerkvist, som hade kunnat bli en pånyttfödare av vår fattiga kyrkliga målar Konst, om han i tid hade uppmärksamats av arkitekter och kyrkomän (men då älskade man Torhamn o. a.), är inte nämnd, inte heller Pehr Hörberg, som dock spelat en så framträdande roll. Överhuvud taget är författaren bäst hemma på ärkestiftets kyrkliga konst, vilket har gjort, att de södra landskapen endast undantagsvis fått ge material. — Dessa anmärkningar kan dock inte förringa värdet av komminister Stenbergs bok, som man vill hälsa med glädje och tacksamhet.

B. Cnattingius.

»Gudstjänstlivet i Svenska Kyrkan.»

Den årliga teologdagen i Uppsala har avhållits avvaktad med starkt intresse. Ämnet, »Gudstjänstlivet i Svenska Kyrkan», belystes genom fö-

redrag av ärkebiskop Yngve Brilioth och kyrkoherde Gert Borgenstierna. På kvällen inleddes en diskussion av docent Stig Lindholm.

Dagen började med morgonmessa och så följde ärkebiskop Brilioths föredrag om »Gudstjänstens väsen». Denne avsåg ej att utöka antalet definitioner av begreppet gudstjänst. Risken härvidlag är att man utifrån en viss grunduppfattning kommer att ensidigt beskära det historiska materialet. Det är riktigare att fatta gudstjänsten som en gåva som skall förvaltas under ansvar. Särskilt framhävdes det djupa sambandet Skrift-Kyrka-Gudstjänst. Gudstjänsten insätter oss i den livsström som utgår från och förbinder oss med evangeliet. Detta sammanhang är dock ej en bro som för över mellanleden. Skilda tider ha gett sina bidrag men resultatet är ej ett lappverk utan ett levande helt, som smält samman i livsströmmen. Kanske Andens vind är gudstjänstens verkliga men odefinierbara essentia. — Den enskilde har att leva sitt liv i Kyrkans gudstjänst, att göra Kyrkans gudstjänst till sin egen gudstjänst. Sitt bidrag ger han genom att där bära offret av sin tillbedjande andakt. Detta är en gåva men utan förtjänst. v. Hügels ord om religionen som adoration ha fångat något mycket väsentligt. — Det är en angelägen uppgift att bibringa vårt kyrkfolk kunskap om gudstjänstens innehåll och historia. Erfarenhet av andra kyrkors gudstjänst fördjupar blicken för vår egenart. Den rätta pieteten är att taga vara på de värden som finnas, men vi böra också fråga vad som kan förbättras, ty gudstjänsten är en levande storhet med möjligheter till förnyelse. Ärkebiskopen uttalade sin glädje över att vi hålla på att upptäcka bortglömda värden, t. ex. i tidegården. Han rekommenderade vidare ett studium av samtidens liturgiska renässans men varnade för ensidighet. En fastställd kanon för liturgisk korrekthet finnes ej men vi skall vårda

känslan för liturgisk stil. Denna behöves ej hämtas utifrån. — Tradition och aktivitet mötas i gudstjänsten. Denna får ej bli ett museiföremål men får ej heller beskärmas av ett teologiskt dagsläge, såsom tidigare skett. Ett arbete på gudstjänstens förnyelse är legitimt även om vi ej få vänta resultat alltför snabbt. Strävan efter förnyelse är rättmätig under vissa förutsättningar: 1) obrottslig trohet mot gällande ordning, utan undantag 2) reform på lagliga vägar, trots en tålmodsprövande väntan 3) trohet mot Skriften, mot den evangeliska kristenhetens anda och mot vår egen Kyrkas tradition.

Kyrkoherde Borgenstierna höll där efter föredrag om »Liturgi och lära». Talaren framhöll vikten av rätt balans mellan altare och predikstol. Båda fordra ett kvantitativt minimum. (Även ett maximum finnes.) Man kan ifrågasätta om ej skillnaden mellan en »altarteologi» och en »predikstolsteologi» låter synen på Gud och Kristus framträda i olika nyans. Vidare måste vi fråga om det, som sker vid altaret, har täckning i det som sker på predikstolen. Ligger det bakom den liturgiska aktionen ett teologiskt tänkande, som hör hemma i evangelisk kristenhet? Och måste ej ett visst altarbeteende oemotståndligt leda till en viss teologi? Skattar man tillhörigheten till den evangelisk-lutherska kyrkan så högt, att man är beredd att offra något oevangeliskt? Det väsentliga i evangelisk-luthersk liturgi är Ordet. Också sakramentet hör hemma under detta. Det viktigaste är att Ordet förstås. Om det ej begripes, åstadkommes ej salighet. Det visuella får därför tjänareplats i förhållande till det auditiva. Då äro också ceremonierna villkorliga och i viss mening adiaforistiska. — Till evangelisk gudstjänst hör avvisandet av förtjänstlä-

ran. Liturgin är därför värdelös, om man tror sig med den förvärva salighet. — Utifrån avvisandet av mässoffer och transsubstantiation förordade talaren försiktighet med därmed sammanhängande liturgiska bruk. Härvid berördes frågan om elevation, mässklockor, reservation och omkonsekration. Dessa bruk — i och för sig förståeliga — vore ej ett omedelbart uttryck för evangeliskt tänkande utan rätt belastade. De äro ej betydelselösa, om de betraktas som mer än adiafora. Talaren ansåg visserligen nuvarande handboksstatus som liturgiskt minimum och delade i mycket den liturgiska förnyelsens förhoppningar. Men han frågade sig, om ej den svenska liturgiska traditionen har en dogmatiskt egenart, som står över alternativet Rom — Urkyrkan. Frågan om liturgi och lära bör ge oss utgångspunkten för ett nytt tänkande.

På kvällen inledde docent Lindholm en diskussion över ämnet »Gudstjänstlivets former och församlingsarbetet». Målsättningen för församlingsarbetet löser ej arbetets huru. Vi måste visa ödmjuk öppenhet och sänja över partimotsättningarna. Ett enkelt praktiskt krav är att gudstjänsten firas värdigt och efter redbar förberedelse. Ej ens den finaste fromhet kan dispensera från helgd i kyrkan. Här kan pastors beteendemönster hjälpa församlingen till vördnad. Handboken måste i prästens vardag erövrars inifrån: detta av-sätter sina spår i gudstjänstens ut-gestaltning. Motståndet mot den liturgiska reformrörelsen och kyrklig förnyelse beror till stor del på att de

ha väckelse i sig och äro missionerande. Ha missgrepp begåtts, är detta väl något, som delas med andra väckelserörelser. Det finnes skäl att lyssna till dem. Men församlingen är alltid konservativ i fråga om liturgiska nyheter. Delar av församlingen få ej göras till främlingar i den kyrka, som skall vara allas. Vi böra iakttaga en vis via media i vår strävan att avhjälpa den nöd, som vårt gudstjänstliv befinner sig i för att i gudstjänsten måla vår Frälsare själv. — En enkel återhållsamhet rekommenderades i fråga om kyrkliga textilier o. d. och dopaltarets innebörd efterlystes.

I den efterföljande livliga debatten behandlades ett flertal av de frågor, som tidigare berörts. En evangelisk motivering för elevationen efterlystes och gavs. Däremot skulle man gärna vilja ha frågan om mässoffret i evangelisk teologi närmare belyst. Flera praktiska förslag framfördes. Missionsgudstjänster av olika slag måste skapas med episkopatets sanktion. Af-tonsången skulle kunna göras mera levande genom att förläggas till en något senare tid och få en rikare liturgisk utgestaltning. En naturlig kontakt i prästens församlingsarbete, även i fråga om gudstjänsten, är kyrkorådet.

Det bör slutligen sägas, att vi sällan hörde en diskussion över hithörande frågor föras på ett så värdigt plan av alla. Ödmjukheten och viljan till samförstånd och sammanhållning var glädjande påtaglig.

Sv. Helander.